

GEEN
KUNST
ZONDER
KRITIEK

DOOR WOUTER HILLAERT

WAT

heeft circus nodig om zich een kunst te noemen? Alles begint natuurlijk bij uitdagende artiesten en gedreven programmatoeren. Maar met funderingen alleen bouw je nog geen huis. En zelfs met werkplaatsen, creatiefestivals en een gediversifieerd subsidiebeleid – allemaal noodzakelijke randvoorwaarden waar de Vlaamse circuskunsten de voorbije jaren serieuze stappen in hebben gezet – blijft elke kunst incompleet. Eén cruciale schakel ontbrak lang nog in Vlaanderen: een eigen gefundeerde kritiek, een continue kritische praktijk over circuskunst. Mede met het traject dat recensiewebsite pzazz en Circuscentrum samen hebben opgezet, komt daarin verandering.

Er zijn er wellicht die vinden dat de populaire geest van de circuspraktijk net gevrijwaard moet worden van al te veel reflectie. Dat circus net beter af is zonder kritiek. Over critici bestaan dan ook veel clichés. Dat het mislukte kunstenaars zijn. Dat ze miskweekt zijn op universitaire banken en de boel vanachter hun geslepen brilletje onnodig academiseren en overintellectualiseren. Dat ze lijden aan moralisme, aandacht-zucht of erger nog: verdoken machtswellust. Dat ze alleen zien wat ze willen zien, terwijl ze niets kennen van de vloer. ‘Critici zijn als eunuchs in de harem’, zo luidt een befaamde quote van lers toneelschrijver Brendan Behan. ‘Ze zijn er elke avond, ze zien elke avond hoe het gaat en hoe het moet, maar ze kunnen het zelf niet.’ Ook Statler en Waldorf, de twee huiscritici van The Muppet Show, deden weinig goed aan het publieke beeld van de recensent. Spontaan associëren we deze pennenlikkers nog altijd met de ongewenste nonkel op het familiefeest.

“Eén cruciale schakel ontbrak lang nog in Vlaanderen: een eigen gefundeerde kritiek, een continue kritische praktijk over circuskunst.”

Toch kan ‘kritiek’ zoveel meer betekenen dan haar negatieve bijklank van ‘afbreken’ en ‘neerzagen’, zeker voor een nog jonge kunstpraktijk als circus. Kritische beschouwing kan voorstellingen, makers of nieuwe ontwikkelingen ook *positief* promoten, niet zelden ook met meer overtuigende argumenten dan hun directe fans. Dankzij recensies stijgen creaties uit boven hun eigen kringetje, komen ze onder de aandacht van drukbezette programmatoeren, krijgen ze een duwtje in de rug bij subsidiedossiers, gaat er een breder gerucht over leven. Of neem de mail die ik onlangs kreeg van een toneeluitgever: dat zij na mijn recensie over een jonge theatermonoloog besloten

Een uitgebreide versie van deze oproep verscheen in 2023 in *Circusmagazine* en vormde mee de aanzet tot het traject circuskritiek dat kort daarna werd opgestart door *Circuscentrum* en recensiewebsite *pzazz*. Zie p.72: Een recensie schrijven is doodeng

had om deze nieuwe tekst tóch te publiceren. Als critici passie paren aan expertise, kunnen ze voor makers nieuwe deuren openen en gelden ze als onverdachte autoriteit. Ze overzien het veld als weinig anderen.

Tegelijk gaat het belang van kritiek zoveel verder dan het promotionele aspect. Ze sche(r)pt een nieuwe of meer genuanceerde vocabulaire over het vak en het medium. Ze populariseert veldinterne kwesties en academisch onderzoek naar een breder publiek. Ze toetst de kunsten aan eigentijdse maatschappelijke evoluties. En zeker omdat ook circus een vergankelijke kunst is, leggen recensies door de jaren een archief aan voor later onderzoek. ‘Kunst’ is nu eenmaal geen aangeboren kenmerk van een creatie of discipline. Het is een eigenschap en een waardering die je van buitenaf wordt toegekend. En vertrouwde critici spelen daar een sleutelrol in.

Maar misschien wel de eerste reden waarom de Vlaamse circuskunsten werk moeten maken van een eigen structurele kritiek, is hun nog wat perifere positie in de brede podiumkunsten. Ook jeugdtheater, stand-up comedy en sociaal-artistiek werk hebben dat ooit ervaren: het gevoel dat er op hen werd

“Toch kan ‘kritiek’ zoveel meer betekenen dan haar negatieve bijklank van ‘afbreken’ en ‘neerzagen’, zeker voor een nog jonge kunstpraktijk als circus.”

neergekeken, dat ze moesten vechten tegen allerlei clichés vanuit ‘het echte theater’, dat ze niet serieus genomen werden. Klinkt bekend? De circuskunsten mogen intussen wel bogen op een eigen decreet en meerdere kwaliteitsfestivals, ze kunnen nog winnen aan symbolisch kapitaal. Dat jeugdtheater nu voor vol wordt aangezien, en participatief werk zich als een olievlek uitbreidt over de kunsten, hebben ze mee te danken aan critici. Critici die zich bekwaamd hebben in die specifieke expressie, die bij de media hebben gevochten voor aandacht, die mee het discours hebben bepaald. In the long run zijn critici dus geen vijanden van de kunst, maar medestanders. Vraag dat maar aan de makers van de Vlaamse Golf in de jaren 1980, van Guy Cassiers tot Anne Teresa De Keersmaecker. Het was mee dankzij een jonge garde critici die hun rare vormvernieuwing voorzag van een bevlogen kritische spiegel, dat ze daarna zoveel naam hebben gekregen. Die jonge pennenlikkers wonnen een heel publiek voor wat eerst maar moeilijk begrepen werd.

Dus beste circusveld, hoe gek dat ook klinkt: creëer uw eigen kritiek. Het zal sowieso voor spanningen zorgen met nieuwe eunuchen. Maar uiteindelijk zal het alleen maar lonen. ●